

OBSAH

Předmluva	11
1. ÚVOD	13
1.1 Obecný postup při analýze	14
1.2 Metody a pracovní metodika analytické chemie	15
1.2.1 Rozdělení analytických metod	15
1.2.2 Rozdělení analytické chemie podle velikosti zpracovávaného vzorku	16
1.2.3 Kvalitativní chemická analýza	16
1.2.4 Kvantitativní chemická analýza	17
Vázková analýza 18 — Odměrná analýza 18 — Požadavky na chemické reakce při kvantitativní chemické analýze 19 — Srovnání metod kvantitativní chemické analýzy 20	
1.3 Cvičení	20
2. TEORETICKÉ ZÁKLADY CHEMICKÝCH METOD ANALÝZY	21
2.1 Úvod	21
2.2 Roztoky	21
2.2.1 Koncentrace roztoků	22
Výpočty koncentrací 23	
2.3 Rozpouštění v kapalných rozpouštědlech	25
2.3.1 Nepochární rozpouštědla	26
2.3.2 Polární rozpouštědla	26
Rozpouštění ve vodě 27	
2.3.3 Rozpustnost elektrolytů ve vodě	28
Rozpustnost iontových sloučenin 29 — Rozpustnost elektrolytů s polární kovalentní vazbou 32	
2.3.4 Cvičení	34
2.4 Chemická rovnováha	34
2.4.1 Kinetické odvození chemické rovnováhy	35
Srážková teorie průběhu chemických reakcí 35 — Reakční rychlost 36	
2.4.2 Zákon o působení hmoty	37
Rovnovážná konstanta 37 — Termodynamické rovnovážné konstanty 38 — Rovnováhy v heterogenních soustavách 39 — Disociační a asociační konstanty 39	
2.4.3 Cvičení	40
2.5 Protolytické rovnováhy	40
2.5.1 Teorie kyselin a zásad	40
2.5.2 Protolytické rovnováhy ve vodě	43
2.5.3 Výpočet pH roztoků silných protolytů	44
Silné kyseliny 44 — Silné zásady 46	
2.5.4 Výpočet pH roztoků slabých jednosytných protolytů	47
Slabé jednosytné kyseliny 47 — Slabé jednosytné zásady 49 — Hydrolyzované soli 49	
2.5.5 Výpočet pH roztoků obsahujících současně kyselinu a konjugovanou zásadu	50
Tlumivé roztoky 51	
2.5.6 Výpočet pH roztoků obsahujících více slabých protolytů	51
Roztoky soli slabých jednosytných kyselin se slabými jednosytnými zásadami 51 — Roztoky vícesytných kyselin a zásad 53 — Roztoky amfolytů 54	
2.5.7 Využití protolytických rovnováh k hydrolytickému dělení kovových iontů	55
2.5.8 Využití protolytických rovnováh v odměrné analýze	56
Titrační křivky 57 — Teorie acidobazických indikátorů 65 — Praktické důsledky průběhu titračních křivek 69 — Titrace kyselin a zásad v nevodném prostředí 71	
2.5.9 Cvičení	72
2.6 Komplexotvorné reakce	73
2.6.1 Úvod	73
2.6.2 Komplexotvorné schopnosti kovů a ligandů	75
Komplexotvorné vlastnosti kovů 75 — Komplexotvorné vlastnosti ligandů 77	
2.6.3 Analytický významné komplexní sloučeniny	78
Komplexní kationty 78 — Komplexní anionty 79 — Komplexní neelektrolyty 82 — Cyklické komplexy (cheláty) 82	

2.6.4	Komplexotvorné rovnováhy ve vodném roztoku	88
	Výpočet koncentrace volného kovového iontu 91 — Vedlejší reakce 95 — Maskování 97	
2.6.5	Využití komplexních sloučenin v odměrné analýze	98
	Titrační křivky 99 — Chelatometrie 100 — Titrace využívající tvorby komplexů ML_n 103	
2.6.6	Cvičení	104
2.7	Srážecí reakce	105
2.7.1	Součin rozpustnosti	106
2.7.2	Výpočet rozpustnosti čistých látek	107
2.7.3	Ovlivňování rozpustnosti málo rozpustných látek	109
	Vliv cizích iontů 110 — Vliv vlastních iontů 111 — Vliv vedlejších rovnováh 112	
2.7.4	Vlastnosti sraženin	118
	Tvorba sraženiny 118 — Koloidní vlastnosti sraženin 120 — Znečištění sedimentů 122	
2.7.5	Využití srážecích reakcí v analytické chemii	124
	Dělení 124 — Kvalitativní analýza 125 — Kvantitativní analýza 126	
2.7.6	Cvičení	133
2.8	Oxidačně redukční reakce	134
2.8.1	Úvod	134
2.8.2	Redukční potenciál	136
	Měření redukčního potenciálu 139 — Elektrochemická řada napětí 140 — Posouzení průběhu reakce dvou oxidačně redukčních párů 142 — Faktory ovlivňující redukční potenciál 144	
2.8.3	Katalytické a indukované reakce	148
	Selektivní katalýza 149 — Autokatalýza 150 — Indukované reakce 151 — Inhibitory 153	
2.8.4	Využití oxidačně redukčních reakcí při důkazu nebo dělení prvků 155	
2.8.5	Využití oxidačně redukčních reakcí při elektrolytickém dělení prvků	159
2.8.6	Využití oxidačně redukčních reakcí v odměrné analýze	163
	Titrační křivka 164 — Oxidačně redukční indikátory 170 — Přesnost oxidačně redukčních titrací 172	
2.8.7	Cvičení	174
2.9	Literatura	175
3.	ANORGANICKÁ KVALITATIVNÍ ANALÝZA	177
3.1	Úvod	177
3.1.1	Obečné zásady kvalitativní analýzy	177
3.1.2	Citlivost chemických důkazů	178
3.1.3	Pokyny pro práci v laboratoři	179
3.2	Pracovní technika	181
3.2.1	Zkoušky na suché cestě	181
	Zahřívání tuhé látky v mikrozkuševce 181 — Zkoušky v plameni 181 — Perlicková reakce 182	
3.2.2	Převádění tuhého vzorku do roztoku	183
3.2.3	Běžné operace s roztoky	184
	Reakce ve zkumavkách 184 — Srážení plynem 185 — Oddělování sedimentů 185 — Odpařování a odkučování 187 — Vytřepávání (extrakce) 187	
3.2.4	Kapkové reakce	187
	Reakce na hodinovém sklíčku nebo kapkovací desce 187 — Reakce na filtračním papíru 188 — Mikrokystaloskopické reakce 189 — Důkazy plyných zplodin 189 — Důkazy „bez porušení“ vzorku 189	
3.2.5	Luminiscenční analýza	190
	Fluorescenční důkazy v ultrafialovém světle 190 — Termoluminiscenční důkazy 192 — Chemiluminiscenční důkazy 192	
3.3	Roztřídění kationtů a aniontů do analytických tříd	192
3.3.1	Úvod	192
	Sirovodíkový způsob dělení kationtů 193 — Jiné způsoby dělení kationtů 195 — Roztřídění aniontů 196	
3.3.2	Skupinové srážecí reakce kationtů	196
	Kyselina chlorovodíková 196 — Kyselina sírová 198 — Sirovodík 198 — Sírník amonný 201 — Thioacetamid 202 — Alkalický hydroxid 202 — Amoniak 205 — Alkalický uhličitán a uhličitán amonný 207 — Alkalický fosforečnan (amonný) 207 — Alkalický chroman 208 — Alkalický jodid 208	

3.3.3	Skupinové reakce aniontů	209
	Srážecí reakce barvatých iontů 209 — Srážecí reakce stříbrných iontů 211 — Oxidačně redukční reakce aniontů 212	
3.4	Systematický postup kvalitativní semimikroanalýzy běžných prvků	215
3.4.1	Potřebná činidla	215
3.4.2	Předběžné zkoušky Důkaz amonia 218 — Důkaz železa a jeho mocenství 218 — Důkaz kyanidu 219	217
3.4.3	Důkazy kationtů Důkazy prvků třídy Ia 219 — Důkazy prvků třídy Ib 222 — Důkazy prvků II. třídy 223 — Důkazy prvků III., IV. a V. třídy 225	219
3.4.4	Důkazy aniontů . . . . . Schéma postupu při důkazu aniontů 230	230
3.5	Cvičení	241
3.6	Literatura	241
4.	ANORGANICKÁ KVANTITATIVNÍ ANALÝZA	243
4.1	Úvod	243
4.2	Odebírání a úprava vzorku	244
4.3	Odvažování vzorku	246
4.3.1	Analytické váhy a závaží	246
4.3.2	Vážení	248
4.3.3	Velikost navážky a obecná pravidla pro odvažování vzorku	249
4.4	Převádění vzorku do roztoku	250
4.4.1	Obecné zásady	250
4.4.2	Rozklady na mokré cestě	250
4.4.3	Rozklady na suché cestě . . . . . Tavení zásadité 254 — Kyselé tavení (dvojsíranové) 255 — Slinování 255 — Ostatní způsoby 256	253
4.4.4	Materiál nádob používaných k rozkladu	257
4.5	Dělicí metody	258
4.5.1	Úvod	258
4.5.2	Dělení srážením Postup při srážení 260	259
4.5.3	Elektrolýza	263
4.5.4	Extrakce	265
4.5.5	Chromatografie, měniče iontů	268
4.5.6	Destilace	271
4.6	Vázková analýza	274
4.6.1	Obecný postup	274
4.6.2	Přehled vylučovacích forem prvků podle druhů srážedla a jejich převádění na formu k vážení	276
4.6.3	Termická analýza	286
4.7	Odměrná analýza	289
4.7.1	Obecný postup při odměrné analýze . . . . . Odměrné nádoby 289 — Základní látky 292	289
4.7.2	Alkalimetrie a acidimetrie Odvozování valu v alkalimetrii a acidimetrii 293 — Alkalimetrie 294 — Acidimetrie 298	293
4.7.3	Komplexometrické titrace Chelatometrie 304 — Merkurimetrie 307 — Argentometrické stanovení kyanidů 308	305
4.7.4	Srážecí titrace . . . . . Argentometrické metody 309	309
4.7.5	Oxidimetrie . . . . . Úvod 312 — Reduktory 312 — Permanganometrie 314 — Bichromatometrie 318 — Cerimetrie 319 — Bromatometrie 320 — Jodometrie 322	312
4.7.6	Reduktometrie Titanometrie 327 — Chromometrie 328	327
4.8	Cvičení	328
4.9	Literatura	331

5.	PŘEHLED ANALYTICKÉ CHEMIE DŮLEŽITĚJŠÍCH PRVKŮ	3 32
5.1	Kovy	332
5.1.1	První analytická třída	332
	Stříbro 333 — Olovo 334 — Thalium 336 — Rtuť 337 — Kadmium 339 — Měď 340 — Vizmut 341	
5.1.2	Druhá analytická třída	343
	Arsen 343 — Antimon 345 — Cín 346 — Molybden 347 — Wolfram 348 — Vanad 349 — Selen a telur 349 — Germanium 350 — Zlato 351	
5.1.3	Třetí analytická třída	352
	Hliník 352 — Beryllium 354 — Titan 354 — Chrom 355 — Železo 357 — Zinek 358 — Uran 360 — Mangan 361 — Kobalt 362 — Nikl 364 — Zirkonium a hafnium 365	
5.1.4	Čtvrtá analytická třída	365
	Vápník 366 — Stroncium 367 — Baryum 367	
5.1.5	Pátá analytická třída	368
	Hořčík 368 — Alkalické kovy 369 — Lithium 370 — Sodík 370 — Draslík 371	
5.2	Nekovy	371
	Křemík 371 — Bor 373 — Fosfor 374 — Síra 376 — Halogeny 379 — Uhlík 383 — Vodík 385 — Dusík 386	
5.3	Příklady technických rozborů	389
5.3.1	Stanovení obsahu uhlíku, křemíku, fosforu, manganu a síry v oceli	389
	Stanovení celkového uhlíku 389 — Stanovení křemíku 390 — Stanovení fosforu 390 — Stanovení manganu 391 — Stanovení síry 391	
5.3.2	Analýza mosazi	392
	Stanovení cínu 392 — Stanovení mědi a olova 393 — Stanovení zinku 393	
5.3.3	Stanovení kyslíčniku fosforečného a dusíku v kombinovaném hnojivu	394
	Stanovení kyslíčniku fosforečného 394 — Stanovení obsahu dusíku 394	
5.3.4	Stanovení síry v pyritu	395
5.3.5	Stanovení kyslíčníků křemičitého, hlinitého, železitého, vápenatého a hořečnatého ve vzorku magnezitu	396
	Stanovení kyslíčniku křemičitého 396 — Stanovení kyslíčniku železitého 397 — Stanovení kyslíčniku hořečnatého 397 — Stanovení kyslíčniku vápenatého 398 — Stanovení kyslíčniku hlinitého 398	
5.4	Literatura	399
6.	ORGANICKÁ ANALÝZA	400
6.1	Úvod	400
6.1.1	Účel a charakter organické analýzy	400
6.1.2	Metody organické analýzy	401
6.1.3	Obecný postup při analýze neznámé látky	403
6.2	Přípravné práce	404
6.2.1	Příprava látky k analýze	404
	Čištění 404 — Sušení 405 — Úprava vzorku 406	
6.2.2	Předběžné zkoušky	406
	Rozpusťnost organických látek 407	
6.3	Určování fyzikálních konstant	409
6.3.1	Bod tání, směsný bod tání	409
6.3.2	Bod varu	410
6.3.3	Měrná hmota	411
6.3.4	Index lomu	411
6.3.5	Optická otáčivost	412
6.3.6	Ostatní fyzikální konstanty	412
6.4	Kvalitativní elementární analýza	413
6.4.1	Důkazy uhlíku a vodíku	413
	Zkouška žháním 413 — Oxidační zkouška 413 — Redukční zkouška 413	
6.4.2	Důkazy kyslíku	415
	Jodová zkouška 415 — Zkouška rhodanidem železitým 415 — Termické stěpení 415	

6.4.3	Důkazy dusíku a síry	416
	LASSAIGNEOVA zkouška 416 — Jiné zkoušky 416	
6.4.4	Důkazy halogenů	417
	BEILSTEINOVA zkouška 417 — Zkouška ziháním s kyslíčnickem vápenatým 417 — LASSAIGNEOVA zkouška 417	
6.4.5	Důkazy kovů	418
6.4.6	Důkazy některých dalších prvků	419
6.5	Kvantitativní elementární analýza	420
6.5.1	Stanovení uhlíku a vodíku	420
	LEIBIGOVA metoda 420 — DENNSTEDTOVA metoda 421 — Jiné metody 421	
6.5.2	Stanovení kyslíku	422
	Hydrogenační metody 422 — Pyrolytické metody 423	
6.5.3	Stanovení dusíku	424
6.5.4	Stanovení halogenů	426
	Oxidační metody 426 — Redukční metody 427 — Hydrolytické metody 429	
6.5.5	Stanovení síry	429
	Oxidační metody 429 — Redukční metody 430	
6.5.6	Stanovení fosforu	430
6.5.7	Stanovení arsenu	431
6.5.8	Stanovení křemíku	432
6.5.9	Stanovení kovů (kromě rtuti)	432
6.5.10	Stanovení rtuti	433
6.5.11	Stanovení selenu a boru	433
6.6	Určování některých funkčních skupin	434
6.6.1	Důkaz a stanovení aktivního vodíku	434
6.6.2	Určování hydroxylové skupiny —OH	436
	Důkazy hydroxylové skupiny 436 — Stanovení hydroxylové skupiny 438	
6.6.3	Určování karbonylové skupiny =CO	439
	Důkazy karbonylové skupiny 439 — Stanovení karbonylové skupiny 440 — Důkaz a stanovení sacharidů 440	
6.6.4	Určování karboxylové skupiny —COOH	441
	Důkazy karboxylové skupiny 441 — Stanovení karboxylové skupiny 441	
6.6.5	Určování esterů	442
	Důkazy esterů 442 — Stanovení esterů 442	
6.6.6	Určování aminové skupiny —NH ₂	443
	Důkazy a reakce aminů 443 — Stanovení aminů 445	
6.6.7	Určování redukovatelných skupin —NO ₂ , —NO, —N=N—, —N=N—, —NH—NH—	446
	↓	
	O	
	Reakce redukovatelných skupin 446 — Stanovení redukovatelných skupin 447	
6.6.8	Určování nenasycených vazeb	448
	Důkazy dvojná a trojná vazby 448 — Stanovení dvojných a trojných vazeb 449	
6.7	Cvičení	450
6.7.1	Kontrolní otázky z elementární kvalitativní a kvantitativní organické analýzy	450
6.7.2	Příklady výpočtů z elementární kvantitativní organické analýzy 450	
6.7.3	Kontrolní otázky a příklady ze strukturní organické analýzy	451
6.8	Literatura	452
7.	ZPRACOVÁNÍ ANALYTICKÝCH VÝSLEDKŮ	453
7.1	Numerické výpočty	453
7.1.1	Počítání s přibližnými čísly	453
7.1.2	Přepočty analytických výsledků	455
	Přepočet obsahu určované složky na sušinu nebo vyžháný vzorek 455 — Výpočet empirického vzorce 460 — Nepřímá analytická stanovení 461	
7.2	Chyby analytických stanovení	462

7.2.1	Definice základních pojmů	463
	Rozdělení chyb 464	
7.2.2	Statistické sledování náhodných chyb	464
	Odhad směrodatné odchylky jednotlivých měření od průměru 465 —	
	Odhad směrodatné odchylky průměru 466	
7.2.3	Interval spolehlivosti	466
7.2.4	Testování výsledků	467
7.2.5	Příklad vyjadřování výsledků analýz	468
7.3	Normy a standardy	469
7.4	Cvičení	470
7.5	Literatura	471
	Rejstřík	472